

आयुक्त (कृषि) कार्यालयाकडून शासनास प्राप्त
होणारी विभागीय चौकशी प्रकरणे व दक्षता
पथकाच्या जबाबदाऱ्या व कामकाजाबाबत
सर्वसाधारण सूचना.

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक : संकीर्ण-२३१७/प्र.क्र.१८९/५अ

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय विस्तार , मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक : २६ मार्च, २०१८.

परिपत्रक

शासनास पाठविण्यात येत असलेल्या विभागीय चौकशीच्या प्रकरणात अनेकवेळा गंभीर स्वरूपाचे प्रमाद दिसून येतात. अशा चौकशीच्या प्रकरणातील बहुतेक बाबी या मृद व जलसंधारण या कामाशी संबंधित असून अशी प्रकरणे संवेदनशील असतात. अशा प्रकरणी तांत्रिक बाबी काटेकोरपणे तपासण्यासाठी त्या क्षेत्रातील तज्ञ व्यक्तींकडून प्रकरणनिहाय अभिप्राय घेणे आवश्यक आहे. म्हणजेच मृद व जलसंधारण कामाशी संबंध असलेल्या तक्रारी जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी, सह संचालक (आस्थापना) यांच्याकडून तपासून त्यानंतर संचालक, मृद व जलसंधारण यांनी त्यांचे स्पष्ट व सखोल अभिप्राय देणे आवश्यक आहे. त्यानंतर अशी प्रकरणे आयुक्त (कृषि) यांच्या कार्यालयाकडून सचिव, मृद व जलसंधारण यांच्या मान्यतेसाठी सादर करणे आवश्यक आहे. सचिव, मृद व जलसंधारण यांनी प्रकरणाची गंभीरता पाहून प्रकरणनिहाय दोषारोप तपासून अ.मु.स.(कृषि) यांचेकडे योग्य अभिप्रायासह सदरचे प्रकरण पुढील कार्यवाहीसाठी हस्तांतरीत करणे अपेक्षित आहे. तथापि, असे न झाल्यामुळे विभागीय चौकशीच्या प्रकरणांमध्ये त्रुटी राहून जातात. परिणामी, दक्षता पथकाकडून बनवला जाणारा अहवाल सुमार दर्जाचा राहतो. अशा अहवालांमध्ये गुन्हांचे स्वरूप अत्यंत मोघम स्वरूपात नमूद केलेले असते. बऱ्याचवेळा दक्षता पथकातील कनिष्ठ अधिकार्यांनी वरीष्ठ अधिकार्यांच्या तक्रारीबाबत चौकशी केल्याचेही निदर्शनास आलेले आहे आणि तोच चौकशी अहवाल कृषि (आयुक्त) कार्यालयाकडून जशास तसा महाराष्ट्र शासनाकडे पाठविला जातो. त्यामुळे चौकशी ही एक औपचारीकता बनून जाते. अशी प्रकरणे तपासल्यानंतर बहुतेकवेळा मोठ्या प्रमादांसाठी देखील पुराव्याअभावी सौम्य शिक्षा दिली जाते व गुन्हेगारी प्रवृत्तीवर वचक राहात नाही.

२. मृद व जलसंधारण कामासंबंधित असलेल्या तक्रारी/प्रस्ताव उपरोक्त नमूद केलेल्या कार्यपद्धतीप्रमाणे जर शासनास प्राप्त झाल्या तर प्रमाद तपासून योग्य ती शिक्षा ठोठावता येईल. प्रमादाचे गांभीर्य पाहून वर्ग-१ व वर्ग-२ ची प्रकरणे मृद व जलसंधारण विभागामार्फत शासनाकडे पाठवावी व वर्ग-३ व वर्ग-४ च्या प्रकरणांवर आयुक्त (कृषि) यांच्या स्तरावर निर्णय घ्यावा व संयुक्त चौकशीची प्रकरणे शासनाकडे पाठवावीत. संयुक्त चौकशी करणेकामी खूप कालापव्यय होतो, ही बाब विचारात घेऊन कमीत कमी प्रकरणे संयुक्त चौकशीची होतील यावर लक्ष द्यावे.

३. असेही निदर्शनास आले आहे की, मृद व जलसंधारण विभागाची काही मार्गदर्शक तत्वे स्पष्ट नसल्यामुळे त्याच-त्याच चुकांची पुनरावृत्ती होते. अशा प्रसंगी अनियमिततेवर विभागीय चौकशीद्वारे नियंत्रण आणता येत नाही, ही वस्तुस्थिती आहे. जलसंधारण विभागाने निर्गमित केलेल्या मार्गदर्शक तत्वांमध्ये/सुचनांमध्ये ज्या ठिकाणी अस्पष्टता आहे अथवा मोघम स्वरूप आहे, अशा सुचना निश्चित व अचूक स्वरूपात मिळण्याबाबत मार्गदर्शक तत्वात ज्या दुरुस्त्या अपेक्षित आहेत त्या आयुक्त, कृषि कार्यालयाकडून जलसंधारण विभागाच्या नजरेस आणून द्याव्यात. थोडक्यात, मार्गदर्शक तत्वांमध्ये अंमलबजावणी करताना परिणामकारक संनियंत्रण ठेवण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वात काटेकोरपणा आणून आवश्यकतेनुसार परिवर्तन करावे.

४. एखादा प्रमाद घडल्यानंतर आयुक्त (कृषि) स्तरावरील दक्षता पथकाकडून यथावकाश चौकशी करण्यात येते. त्यामुळे जी हानी /भ्रष्टाचार/अनियमितता होणार होती तिला रोखता येत नाही. दरम्यानच्या काळात काही पुरावे नष्टही केले जातात तर काही पुरावे उपलब्ध होत नसल्यामुळे चौकशीअंती पाहिजे तसा परिणाम मिळत नाही. त्यामुळे दक्षता पथकाच्या कामाचा दर्जा सुधारणेच्या दृष्टीने पुढील कार्यवाही करावी :-

अ) कृषि विभागातील सर्व संभागांमध्ये दक्षता पथकाने त्यांचे परिणामकारक पर्यवेक्षण ठेवावे. जेणेकरून पुढे घडणाऱ्या प्रमादांची सुरुवात लक्षात येईल व गुन्हा घडू नये अशी वेळीच उपाययोजना करता येईल.

ब) अतिसंवेदनशील, संवेदनशील व सर्वसाधारण प्रमाद असे प्रमादाचे विभाजन करून पर्यवेक्षण ठेवावे. उदा. प्रकल्प संचालक (आत्मा), औरंगाबाद कार्यालयातील साधारणपणे साडेपाच कोटीचा

अपहार तसेच नाशिक येथील रु.९६.०० लाख अपहार प्रकरण घडण्यापूर्वी याबाबत दक्षता पथकाने कार्यालयीन प्रक्रियेत दोष दर्शवून उपयुक्त असा अहवाल देणे अपेक्षित होते. तथापि, तसे घडून आले नाही. त्यामुळे अजून किती जिल्ह्यांत अशी प्रकरणे सापडतील, याबाबत निश्चितपणे सांगता येणार नाही. अशी प्रकरणे संवेदनशील या प्रकारातील आहेत.

क) कृषि विभागातील गुणनियंत्रण विशेषतः किटकनाशके, जैविक खते, बि-बियाणे इ. संदर्भात अनियमितता घडण्यापूर्वी सावधगिरीचा इशारा दक्षता पथकामार्फत मिळणे आवश्यक आहे. तथापि, असे न झाल्यामुळे राज्यात शेतीच्या निविष्टांवर नियंत्रण ठेवण्यात त्रुटी राहून गेल्या आहेत. क्षेत्रीय अधिकारी मार्गदर्शक तत्वानुसार सॅपल काढत नसतील व खटले दाखल करीत नसतील तरी त्या चुका नजरेस आणून दिलेल्या नाहीत. उदा. बी.टी. कॉटन पिकासंदर्भात खरीप, २०१७ च्या दरम्यान क्रॉपसॅप योजनेच्या अंमलबजावणीमध्ये असलेल्या उणीवा नजरेस न आणल्यामुळे किटकनाशकांमुळे मृत्यू होणे, अशी दुर्घटना यवतमाळमध्ये झाली. सदरचे प्रकरण अतिसंवेदनशील या प्रकारातील आहे.

ड) बहुतेक घडणारे प्रमाद हे जलसंधारण कामे व योजना राबविताना केलेल्या चुका तसेच शासनाच्या निधीचा अपहार अशा स्वरूपाचे असतात. क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांनी योजना निधी बँकेत खाते उघडून अनधिकृतारित्या ठेवून सदर खात्याच्या उलाढालीची नोंद रोखवहीत/ चेकबुकवर न घेणे, बँकेचे स्कॅरोल ताळमेळ घालण्यासाठी नियमितपणे उपलब्ध करून न घेणे, चेकबुकच्या पानांच्या गैरवापर, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांचे स्तरावर जमा झालेली रक्कम अनधिकृतारितीने स्वतःकडे ठेवून घेणे व आर्थिक वर्ष संपल्यानंतरही कोषागारामध्ये जमेच्या लेखाशिर्षामध्ये रकमा जमा न करणे, गैरव्यवहार होणे इत्यादी प्रकरणे अनेक वर्षांपासून चालू असूनही जुलै- ऑगस्ट, २०१७ पर्यंत खाते बंद होण्याच्या अभियानापर्यंत उघड झालेले दिसून येत नाही. अशा प्रकरणी अनियमिततेची शक्यता लक्षात आल्यास दक्षता पथकाने अशा बाबींची गुप्त माहिती काढणे, प्रत्यक्ष भेटी देणे व गरजेनुसार भरारी पथकामार्फत धाडी टाकणे, असे कार्यक्रम धडकपणे राबवावे.

इ) औरंगाबाद व पुणे विभागातील काही जिल्ह्यांमध्ये ठिबक सिंचन योजनेच्या प्रलंबित देयकांकरिता निधी पुरवणी मागणीद्वारे उपलब्ध करून देऊनही सदरचा निधी समर्पित होणे, भ्रष्टाचार

अधिनियमांतर्गत सापळा प्रकरणी पर्यवेक्षीय संनियंत्रण व देखरेख चोख नसणे व कार्यवाही प्रस्तावित होण्यास विलंब होणे.

उपरोक्त अ ते इ या मुद्यांबाबत दक्षता पथकाच्या कार्यपद्धतीत आवश्यक असलेल्या इतर महत्वाच्या मुद्यांचा आयुक्त कार्यालयाने समावेश करावा व दक्षता पथकाची कार्यकक्षा रुंदवून दक्षतापथकाची कामे प्रभावीपणे अंमलात आणावीत

५. हे परिपत्रक शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०१८०३२७११३८५२८४०१ असा आहे. हे आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(विजय कुमार)

अपर मुख्य सचिव

प्रति,

१. सचिव, मृद व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२. आयुक्त (कृषि), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
३. आयुक्त, मृद व जलसंधारण, महाराष्ट्र राज्य, औरंगाबाद
४. मा.मंत्री (कृषि) यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई
५. मा.राज्यमंत्री (कृषि) यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई
६. संचालक, मृद व जलसंधारण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
७. अपर मुख्य कार्यकारी अधिकारी, वसुंधरा राज्यस्तरीय पाणलोट विकास यंत्रणा, पुणे.
८. सह संचालक (आस्थापना), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
९. सर्व सह संचालक (कृषि)
१०. सर्व अधीक्षक कृषि अधिकारी
११. अधीक्षक कृषि अधिकारी, दक्षता पथक, कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१२. निवड नस्ती का-५अ